

Arte / Educație muzicală specializată / nivel liceal (cls. IX-XII)

Prof. Maria Iancu, Liceul de Arte „Bălașa Doamna” Târgoviște

Prof. Mihaela Mătiță, Liceul de Arte „Bălașa Doamna” Târgoviște

Repere metodologice în dezvoltarea gândirii muzicale a elevilor

Muzica nu cunoaște viață dacă nu se interpune un interpret între creator și receptor (publicul). Educația muzicală specializată, ca parte a instruirii și formării elevilor în instituțiile școlare de tip vocațional (artistic), propune o serie de discipline cu caracter practic, centrate pe însușirea și dezvoltarea de competențe care contribuie la definirea personalității artistice a viitorului muzician profesionist. În acest context, disciplinele teoretice studiate la nivel liceal: Teorie-solfegiu-dicteu, Armonie, Forme muzicale și Istoria muzicii, oferă posibilitatea elevilor de a opera cu elementele unui limbaj universal prin intermediul căruia se poate citi, analiza, nota și reda orice creație muzicală, realizând astfel o conexiune strânsă între activitatea de cunoaștere și cea de exprimare artistică.

Parcursul educațional urmărește o dezvoltare concentrică a cunoștințelor teoretice și acordă importanță majoră aplicațiilor practice constând în formarea unor deprinderi superioare de solfegiu și dicteu, coroborate cu însușirea progresivă a cunoștințelor teoretice, sistematizate în competențe generale care definesc specializarea absolventului de liceu. Oferta educațională propune exemple de activități de învățare cu caracter practic, care sprijină efortul intelectual de receptare, conștientizare și analiză a conținuturilor teoretice, acordând prioritate citirii muzicii prin solfegiere, scrierii și notării acesteia folosind semne specifice prin intermediul dicteului, și încurajarea afirmării potențialului creativ prin valorificarea expresivă a limbajului muzical în exerciții de improvizație și compoziții proprii în cadrul orelor de armonie și forme muzicale. Dezvoltarea capacității de citire la prima vedere a unui solfegiu, identificând relațiile și structurile care alcătuiesc discursul muzical favorizează descifrarea și asimilarea rapidă a lucrărilor muzicale, asigurând o calitate superioară actului interpretativ. Prin intermediul dicteului se pune accent pe dezvoltarea auzului muzical, în special a celui interior, favorizând transpunerea configurațiilor sonore din planul mental în forma fizică (în scris), utilizând elementele de semiografie muzicală corespunzătoare. Un rol foarte important în reușita activităților de citire și scriere a muzicii îl deține dezvoltarea gândirii tonal – funcționale (proces început în clasele anterioare), care permite însușirea și conștientizarea mecanismelor ce definesc sistemul tonal ca opțiune creatoare pentru literatura muzicală inclusă cu prioritate în

programele repertoriale ale elevilor. Partea aplicativă urmărește dezvoltarea simțului muzical la un nivel cât mai ridicat pe plan ritmic, melodic, armonic și polifonic. Încurajarea elevilor spre explorarea potențialului creator prin scrierea unor compoziții proprii, care să probeze capacitatea lor de a se exprima prin intermediul limbajului muzical și promovarea acestora, asigură un excelent stimulent pentru verificarea și certificarea însușirii corecte a conținuturilor. Decodificarea limbajului prin activitatea de solfegiere implică un efort susținut pe termen lung pentru dezvoltarea unor mecanisme de lucru, care să contribuie la formarea deprinderilor specifice de verbalizare a muzicii, în detrimentul predispozițiilor înnăscute, care oferă soluții limitate într-un parcurs scurt. Conexiunile dintre reprezentarea grafică a discursului muzical conținut în partitură și configurația sonoră a structurii identificate în plan mental trebuie să corespundă unor relații corecte, însușite prin acțiuni repetate și ghidate corespunzător de către cadrul didactic prin activarea în primul rând a gândirii funcționale, și nu a celei intervalice. Dezvoltarea auzului interior și a gândirii muzicale depind în foarte mare măsură de capacitatea memoriei muzicale. Solfegiul presupune parcurgerea unui traseu care pornește de la imaginea grafică, se continuă prin auzul interior și ajunge la imaginarea structurii sonore care este mai apoi reprodusă vocal prin solfegierea propriu-zisă. Analiza solfegiului aplică metoda algoritmizării, care presupune descompunerea și simplificarea structurilor care îl compun și asigură o înțelegere mai profundă a structurilor de adâncime, care se vor integra într-un tot unitar, reîntregind ulterior creația artistică. Prin acest demers, elevul exersează un model de lucru, care se consolidează prin acțiuni repetate și contribuie la dezvoltarea gândirii muzicale, facilitând crearea unor rețele neuronale stabile cu un puternic conținut informațional. Pregătirea muzicală a elevului, în virtutea devenirii unui muzician profesionist, însumează în cadrul disciplinelor teoretice din curriculumul liceal o practică consistentă evidențiată prin: activitățile de solfegiere (citire și decodificare a unui text muzical), dicteu (reprezentarea grafică a structurilor sonore receptate după auz) și improvizație (imaginarea unor idei muzicale, folosind cunoștințele teoretice și notarea corespunzătoare în partitură a creației respective, ca urmare a transferării structurilor sonore mentale în format grafic).

După cum putem observa, solfegiul ocupă un loc central și presupune o preocupare atentă în selectarea strategiilor de lucru, care să conducă la finalizarea cu succes a acestei activități. O primă opțiune o reprezintă preferința pentru dezvoltarea gândirii funcționale, bazată pe relațiile armonice și realizarea unor conexiuni între părți ale unui întreg și nu doar izolat între succesiuni a câte două sunete, cum propune planul liniar al gândirii intervalice. În scopul obținerii unor rezultate mai bune, recomandăm depășirea momentului în care exercițiile

de auz constau doar în intervale melodice sau armonice și crearea unor trasee melodice care conțin fragmente muzicale alcătuite din micro-structuri cu înțeles bine definit ce explorează un vast univers tonal prin intermediul modulațiilor la tonalitățile studiate în cadrul lecțiilor de la clasă. Identificarea prin rostire și intonare a înălțimii sunetului facilitează o corelare rapidă în auzul interior între evenimentul sonor produs și identitatea dezvăluită prin execuția vocală, contribuind astfel la fixarea unor repere clare și corecte în memoria elevilor. Solfegiul tonal dezvăluie un traseu melodic care se fixează fie în perimetrul unui singur centru tonal, fie propune o extindere către forme mai complexe prin utilizarea modulațiilor și descoperirea mai multor tonalități integrate aceluiași discurs muzical. În oricare din cele două situații, sunetul nu acționează independent, ci se integrează unei funcții armonice ca element constitutiv al acesteia sau ca element ornamental care înveșmăntează și îmbogățește melodia, devenind *satelit* al funcției. Sunetele ce compun linia melodică nu sunt egale ca importanță, dimpotrivă, ierarhizarea acestora este necesară și implică stabilirea unor piloni de sprijin, care uneori se regăsesc notați explicit și asigură continuitate configurării melodiei, alteori lipsesc din parcursul melodic, însă prezența acestora este absolut necesară în auzul interior pentru a crea coerență și stabilitate centrului tonal. Logica tonală admite că unei consonanțe îi urmează o disonanță (de cele mai multe ori, reciproca este valabilă). Prin extrapolare, orice disonanță apare prin raportarea ei la un element consonant, astfel încât fiecare interval mărit sau micșorat etc. se plasează în imediata apropiere a elementului stabil (sunetul de rezolvare), care trebuie să existe în auzul interior chiar înaintea intonării intervalului disonant. Exercițiile premergătoare solfegierii se pot axa și pe salturi melodice care conțin intervale disonante, urmând ca elevii să descopere și să intoneze rezolvarea acestora stabilind intervalul consonant. Proiecția suportului armonic trebuie să însoțească permanent derularea profilului melodic și să mențină echilibrul sonor în planul mental, de aceea este indicat ca profesorul să conducă elevii spre însușirea acestui procedeu de lucru și să se asigure de rezultatul acestuia prin trasarea unor sarcini similare în tema de acasă. O privire generală asupra partiturii va oferi informația principală constituită prin identificarea centrului tonal în care urmează să se consemneze suportul armonic. Preluând cunoștințele deja asimilate la nivelul ciclului gimnazial și corelând noțiunile cu disciplinele conexe (**Armonie, Forme, Istoria muzicii**), se impune o continuare și o aprofundare a modelului de lucru la un potențial mai ridicat. Cifrajul reprezintă primul indicator care se notează sub portativ prin cifre și simplifică operația *gândirii cu sunete*¹, stabilind funcția și starea acordului care o denumeste (folosim cifrele romane pentru scrierea trepteii). În

¹ Olguța Lupu, „Memoria muzicală, temelie a gândirii cu sunete”, în *Studii de didactică a educației muzicale*, Editura Muzicală, 2015, p. 106.

contextul unui solfegiu nemodulatoriu se are în vedere operarea cu funcțiile tonale principale (I, IV, V – obligatoriu acord major, în tonalitățile minore se utilizează sensibila pentru a favoriza atracția dominantei către funcția tonicii) care pot fi substituite și de treptele secundare (conform legilor armonice specifice sistemului tonal), în cadrul unei singure tonalități.

Identificarea sunetelor reale se va face cu ușurință, trecând în planul al doilea al analizei care vizează investigarea profilului melodic. Această operație presupune compararea și sortarea sunetelor pentru a stabili ierarhic ordinea și importanța în planul tonal. În cadrul melodiei, elementele acordului îndeplinesc rolul de *suport* (puncte de sprijin / note reale în acord), cărora li se adaugă alte sunete, cu rol de note ornamentale (diatonice sau cromatice), plasate cel mai adesea (dar nu întotdeauna) în vecinătatea sunetelor reale. Profilul melodic al unui solfegiu se studiază printr-o citire la prima vedere în gând, care facilitează clasificarea sunetelor după criteriul tonal în note reale (elemente ale acordului) și note ornamentale. Identificarea notelor reale se va realiza prin raportare la funcția armonică existentă în planul funcțional și reprezentată grafic prin cifrajul corespunzător (folosind cifre romane pentru a indica treapta și cifre arabe pentru răsturnarea acordului).

Prin cele prezentate mai sus s-a avut în vedere descrierea parametrului sonor responsabil cu melodia și/sau armonia, evidențiind parcursul muzical al unui solfegiu de nivel liceal

Se poate afirma că muzica nu există atât timp cât nu avem un emițător (interpret) care să dea viață și suflu actului creator. Pentru ca procesul să fie complet, produsul muzical se impune să fie consumat de un receptor (public, în cazul de față). Prin extrapolare, solfegiul reprezintă puntea dintre creator și receptor (consumatorul de muzică), dar redus la o scară mai mică, și poate constitui scânteia care aprinde dorința de cunoaștere și identificare cu povestea muzicală cuprinsă în acest creuzet, receptată prin intermediul cititului muzical și desăvârșită prin execuția vocală a acesteia. Fără a avea pretenția că solfegiul deține monopolul, trebuie specificat și faptul că orice nouă creație muzicală se însușește la prima vedere prin solfegierea mentală (citirea în gând), iar ulterior acestei operații de gândire îi urmează descifrarea partiturii la instrument. Primul contact este vizual, ceea ce activează în planul mental proiecția muzicală a limbajului codificat și formulează o idee ce cuprinde informația din partitură, care se prezintă la nivel neuronal sub diverse configurații pe care experiența de lucru le valorifică în interpretări și execuții vocale de către elevi.

Toate activitățile practice vizează consolidarea și asimilarea unor cunoștințe teoretice caracteristice acestui limbaj universal și transformarea conținuturilor în competențe, care să contribuie la formarea personalității artistice a viitorului muzician.

Bibliografie:

- Giuleanu, Victor – *Tratat de teoria muzicii*, Editura Muzicală, București, 1986.
- Iliuț, Vasile; Călin, Anamaria – *O carte a stilurilor muzicale, ed. a 2-a rev.*; 3 volume; Editura Muzicală, București, 2011.
- Lupu, Olguța – *Suportul armonic în solfegiul tonal nemodulatoriu*, Editura muzicală Grafoart, București, 2015.
- Lupu, Olguța - *Memoria muzicală, temelie a gândirii cu sunete*, în volumul *Studii de didactică a educației muzicale*, vol. îngrijit de Dragoș Călin, Ed. Muzicală, 2015, p.100-117 (în cadrul Simpozionului Internațional de didactică muzicală „Metode moderne de educație muzicală vocală și instrumentală”, 2015, în Festivalul Chei, Universitatea Națională de Muzică, București).
- Lupu, Olguța - *Răspântii și busole în didactica teoriei muzicii*, în volumul *Studii de didactică a educației muzicale*, vol. îngrijit de Dragoș Călin, Ed. Muzicală, 2015.